

המדינה המשפטית האפלה ביותר מאז קום המדינה מתבשלת בחדרי-חדרים בבירה החוק לחיסול האמת, תשי"ח

הפרלמנט הנועם החליט כי אין לשלם את הקנס, מאחר שהפרסום נעשה בשמו והיה מחוסן. כאשר שלח בית-המשפט את פקדי ההוצאה-לפועל לבנות את הקנס בכוח, עלי-ידי הטלת עיקול, אסרו שוטרי הפרלמנט את הפקדי. סקיד שני נשלח אך סירב ללכת, ונאסר בו במקום בעוזן בזיון בית המשפט. נציג הכתר איים על בית-המשפט ששופטיו פוגעים בריבונות המלך, ורמז שדין השופטים יהיה כדון הפקדי. היה צורך לחוקק חוק מיוחד כדי לפתור את הבעיה.

מסע החיפוש

מדוע כל זה לא הספיק, לפתע, ליועץ המשפטי של ממשלת ישראל? משפטים רבים התנהלו בארץ על פי חוק זה, ואיש לא התלונן מעולם כי יש בו פגם כלשהו. טענה זו נשמעה בפעם הראשונה אחרי שהגיש היועץ המשפטי עצמו על פי חוק זה את תביעתו הא מללה נגד מלכאל גרינחולד, בעוזן הוצאת דיבה על ד"ר ישראל רודולף קסטנר.

כאשר קיבל משפט זה את המפנה הדרמטי, שחשף את האמת על אחת הפרשות העכורות ביותר בהיסטוריה של העם היהודי, החלו לפתע להישמע זעקות מחוגי מפא"י נגד החוק, נוסף על השמצת השופט וסרקליס התנגה באופן אישי. צעקות אלה גברו במשפטו של עמוס בן-גוריון, למרות שעמוס הצליח באופן פורמלי, לפי שעה, במשפט זה.

הסיבה היתה פשוטה. אותה סיבה שחיבבה את החוק על לב האנגלים, השניאה אותו לפתע על לב השלטון הישראלי. האנגלים ראו בו מכשיר יעיל להשמעת ביקורת על סדרן שלטון לקויים, ובידור הביקורת בבית-המשפט הבלתי-חלוי, לעיני דעת-הקהל כולה. כך בדיוק קרה בישראל, ואת זאת בדיוק רוצה, כנראה, חיים כהן למונע.

בשנים האחרונות, עם הידרדרות המפלגות במדרון אר-המוסריות, שקיעת ערכה של הכנסת ככמה לביקורת של ממש על סדר-השלטון, והפיכת רוב רובה של העתונות לתוכי, החזיר על הקפריזה הרשמית בענינים בהם מגלה השלטון רגישות מיוחדת, הפך המשפט לבמה החיידית-כמעט למתיחת ביקורת ציבורית ענינית. האפשרות שעתונאי בלתי-משוחרר יתן פרסום לדבר-האמת החמור ביותר, וכי פרקליט מוכשר יוכיח אמת זו בבית-המשפט לעיני האומה כולה, הפכה — בעיני חוגים מסוימים — סכנה לקיומם ולשיגשוגם. תהליך החיסול היה, על כן, משולש — חיסול העתונות הבלתי-חלוי, חיסול הפרקליטים והעונו לחיים, וחיסול איתנות המשפט. בין השאר היה צורך בשינוי יסודי של חוקים רבים כדי להשיג זאת. הצעת-החוק החדשה של חיים כהן היא זינוק נחשוני ומחוצף בכיוון זה.

ד"ר ג'קיד ומר הייד

מצדו של חיים כהן, היה צורך דחוף לעשות אלה. בפסקי-הדין במשפט עמוס בן-גוריון, בו נשבע אלקים העצמי שחיים כהן ראה את החומר (שבונה על-ידי השופטים כמשמין) ואף הכניס בו תיקונים משלו, קבעו השופטים כי מעדות זו מתקבל הרושם כי חיים כהן הוא ד"ר ג'קיד ומר הייד, הדמות הדרופרצופית בספר הידוע.

לא היו אלה דברים נעימים, אפילו בצורה מסוימת זו, לאדם שלמען טובת אדוניו היה מוכן לשקץ שופטים ולטעון במשפטים בניגוד לאמונתו הפנימית, כפי שהורה בעצמו. אחרי שבטאון המשטר פיקפק בפומבי בנאמנותו, היה עליו כנראה שוב לעשות משהו מרחיק-לכת שיוכיח שאינו, חס ושלום, ד"ר ג'קיד משפטי.

תורו של כהן הגיע בזמן. כל שאר הברגים של המכונה הגדולה כבר גויסו במסע-הצלב להשמדת חוס-ההיבך רת וקומץ נושאי במדינה. אנשי הש.ב. עבדו שעות נוספות בכלי-הש.ב. כתבליני המציאו עלילות בסיסיות. משפטיו ושוטריה השתדלו לגייס חומד לבנים משפט ראה וחיסול. מתואים מיוחדים גויסו לחבר חומרה-שמעה, על התיאטרון הלאומי הוטל להציג מתזה המסית לדצח דובר-האמת. אך חוגי החצר לא האמינו בעומק לבם שאפשר לסמסם באורך ימים את קהל כולו. עם הגילויים האחרונים במשפט המחתר, נראה להם כי הקרב על דעת-הקהל החופשית אבוד, למרות הניחות הבלתי-ישקוליים. בהיסטוריה פרועה זעקו לתרופת-האלא לחוק שיסתום פיות את הפיות.

צביעות מתחפרת

סיסמות הרשמיות של המסע — הגנה על תחום הפרט והצלה מפני העינוי של משפטים ממשיים — היו מגוחכות לכל מי שעקב אחרי משפטי-הדיבה האחרונים. החוק הקיים מגן על תחום-הפרט מאין כמותו. אין הוא מרשה אפילו לשאול עדים אם אין הדבר גיגע במישרין לנושא הדיבה. אם מתברר כי הדיבה לא היתה מיצדקת, הרי כל שאלה משמיעה, לענין ושלא לענין, שהושמעה בזמן המשפט, מחמירה בפרושו את העונש — דבר המגביל באופן חמור את הפרקליט הגבוה.

הטענה של אורך המשפטים היא אחלית ומתחפרת עוד יותר. דחקה אנשי משרד-המשפטים — מן השר, המנצח על הכנסת החוקים הפאסיטיים למיניהם, ועד היועץ המשפטי — הם האחראים באופן ישייר לאי-הסדרים בבית

הוא אדם פרטי ובין שהוא אדם ציבורי, אלא אם כן הוכח שיש בכך תועלת ציבורית. אם אין תועלת ציבורית כזאת, הרי אסור לפרסם גם דברי אמת, בעלי אופי פרטי. במקרים מיוחדים כאלה, לפי כלל אנגלי מפורסם, ככל שגדולה האמת, כן חמורה הדיבה.

● אולם ברגע שבית-המשפט מקבל את הטענה שפירסום הדיעה היה לטובת הציבור, הרי הוכחת האמת היא הגנה מוחלטת.

● גם אם שפירסם ידיעה בלתי-נכונה, יכול לצאת זכאי אם הוא משכנע את השופטים כי פעל בחוסר-לב, תוך כוונה להביא טובה לציבור, ונקט בכל הצעדים הסבירים לבידור העובדות.

● כל פירסום הוגן של הנעשה בבית-המשפט, מוגן על-פי החוק, באנגליה מכהנים לא רק השופט המקצועי, אלא גם נציגי הציבור שופטים. עקרון זה הומחש בצורת חבר המושבעים. נציגי הציבור, החורק את הדין המשפטי דיבה לפי השכל הישר של האזרח הממוצע.

עסקיו של ידיר השר

כדי שקר פוגע אסור בהחלט לפירסום. במקרה אחד כבריטניה חייב אדם בדין על שטען כי פלוני גנב פרה, בעוד שלמעשה גנב פלוני רק שעון. כל הגומה אסורה:

אדם שטען כי פלוני הינו גנב מועד, בעוד שהצליח להוכיח רק גניבה אחת, נמצא אשם.

אחד המקרים המפורסמים בהיסטוריה המשפטית הבריטית קשור בשמו של מיסטר ארטמוס ג'ונס. עתונאי כתב מאמר לגלגני על דמות דמיונית בשם זה, שבילתה חופשת היללות בצרפת. אדם שהסופר לא הכירו כלל, אולם שנשא במקרה את אותו שם, זכה במשפט נגדו וקיבל נזיקים, למרות שלא בילה כל חופשה בצרפת.

מקרה מפורסם אחר נגע לאשה נשואה, שצולמה בחברת חבורה שלא כללה את בעלה. התמונה פורסמה כמודעה למקום-בילוי. האשה טענה שהתמונה כללה רמו, שבעיני חוג מסויים של ידידיה עלול היה להתפרש כפוגע, וזכתה לפיצויים ניכרים.

המשפט המפורסם ביותר של ונסטון צ'רצ'יל היה נגד לורד ריאקציוני, שטען כי צ'רצ'יל, בהיותו שר חליהים במלחמת העולם הראשונה, עיכב בזיון ידיעה על נצחון מכריע של הצי הבריטי, כדי לאפשר לידידו המיליונר לספר בבורסה האמריקאית על סמך ידיעתו הסודית. הנאשם נשלח לבית-הסוהר.

הגדול, הארוול לסקי, מורם של משה שרת ודויד הכהן. לסקי היהודי הגיש תביעה נגד אדם שטען כי הוא מטיף להפלתו בכוח-הזרוע של המשטר הקיים במדינה. ההגנה הוכיחה, על-ידי הבאת עדויות ציטוט מדברי לסקי, שאפשר היה להסיק מסקנה זו מדבריו. המשפט חיסל, למעשה, את הקאריירה הפוליטית של לסקי.

באיון קנאות רואים הבריטים ענינים שבהוצאת-דיבה מזה, ואת הזכויות של חופש-הדיבור מזה, ניתן להיחבא במאורע מפורסם, שגרם כמעט למלחמת-אחים בזעיר-אנפין. בית משפט מצא כי פרסום מסויים מטעם המויל של בית-הנבחרים הבריטי היוזה הוצאת דיבה, והטיל עליו קנס.

1. בחוק זה:

אישיות ציבורית פירושה — שר, חבר-כנסת ממפלגות הקואליציה, פקיד ממשלתי בכיר, פקיד בכיר בסוכנות היהודית, בהסתדרות הכללית של העובדים, במגזית היהודית המאוחדת, במפלגת פועלי ארץ-ישראל ובכל שאר המוסדות הלאומיים, כולל משרת-ישראל מדרגת ע.מ.מ. ומעלה, וכן כל קרוב-משפחה, ידד, שותף עסקי של הנ"ל, וכן כל עתונאי, משרד, מחזור ופרקליט הנשכר על-ידי הנ"ל או מגן עליהם, וכל אדם אחר אשר הועץ המשפטי יצויר עליו שהוא אישיות ציבורית.

2. כל המפרסם על אישיות ציבורית דבר אמת שיש בו כדי לפגוע בשמה הטוב ולגלות את פרופה האמית של אותה אישיות, ולהזהיר את אזרחי המדינה מפניה, הן אם המדובר בשחיתות כלכלית, פוליטית או מפלגתית, יראה כמוציא דיבה.

3. דינו של מוציא דיבה ייערך בחשאי, מבלי שתהא לציבור ולעתונאים גישה לבית-הדין.

4. דינו של מוציא דיבה — 15 שנות מאסר.

5. פירסם עתונאי אימרה של שופט או קטע מן הדין המשפטי או פסקי-הדין, הקובע או מוכיח כי הדיבה חיתה אמת, יהיה דינו העתונאי כדון העברין המקורי, ויהיה צפוי למאסר של 20 שנה.

6. התקדימים שחיובו את בית-המשפט לגבי חוק זה יהיו אותם הקיימים בברזיל, בסעודיה, באלבניה ובחוף הזהב השחור.

בראזיל, ארץ החופש

בשבע שנים גילה היועץ המשפטי לממשלת ישראל, חיים הרמן מהן, גילוי מרעיש. משרדו, כך סיפר בגאחה, מכין הצעת-חוק חדשה, שתשנה את חוקי הדיבה הקיימים בארץ, שהם העתקה של החוק הקיים מזה 800 שנה בבריטניה, אם יובאו החידושים המהפכניים שהיועץ כבר גילה אותם, והמוטיבים המסתתרים מאחוריהם, עד למסקנה ההגיגית האחרונה, יתקבל משהו שיהיה דומה, תחת הזכוכית המגדלת, לנוסח הפארודי שהובא לעיל.

החידושים העיקריים הם, לדברי מהן:

● העובדה שהמפרסם פירסם ובראמת לא תעמוד לו להגנה.

● הכלל הגדול של פומביות המשפט, יסוד היסודות של המשפט בארצות החופש, יבוטל לגבי משפטים כאלה. את הדוגמה לכך מצא, כך הודיע בגאחה כפולה, בארץ שהיא, כנראה, בעיניו, הדוגמה החיה לחרות האדם ולתהליכים דמוקרטיים: בראזיל, ארץ ההפיכות, הדיקטטורות הצבאיות והרצח הפוליטי.

העתונאים הקדישו לידיעה כמה שורות קצרות, כאילו היה זה ענין שבשיגרה. אולם מאחורי הרצאתו התמימה של היועץ הסתתרה המזימה הקטלנית ביותר שבושלה אייפעם במטבח היוזע-לשימצה של העכו המשפטי הנרצע של השלטון.

רוחחו של צ'רצ'יל

מטעים האזרחים בישראל היוזעים היטב את חוקי הדיבה הקיימים בבריטניה ובארץ. בארץ-ישראל הם הושלמו רק בשנת 1947. במדינה בה קיים שלטון תקין, כמעט לא יתכן חוק משוכלל יותר.

האנגלים שנואים בטייפים חריפים. הם רגילים להתבטא בעדינות, לומר פחות ממה שהם מתכוונים לומר. החוק לוקח זאת בחשבון. אין הוא מעניש רק מלים חריפות, אלא מטיל עונש חמור גם על מלים מאופקות מאד, ואפילו על רמזים שבעקיפין.

כמו כמעט כל חוקי בריטניה, לא היה חוק זה פרי יוזמה ומחשבה-תחילה של איש אחד. הוא לא בא אלא לסכם אלפי פסקי-דין, שהוצאו במרוצת הדורות, וששיקפו כמעט את כל המצבים האפשריים. טובי אנשי המחשבה המוסרית והמשפטית בבריטניה תרמו את תרומתם בפסקי דין אלה.

חוק זה נחשב בעולם לאחד המשוכללים, אם לא למשוכלל ביותר. למרות שמרנותו של הגזע הבריטי, לא שקט חוק זה על שמריו. הוא תוקן כל כמה שנים, תוך התחשבות בשינויי הטכניקה של הפירסום. אין פרוצ. משפטי-הדיבה הבריטים הם כמעט דבר שבאופנה אחד הנושאים העיקריים בעתונות כולה, מן הסנסציונית ועד לשמרנית ביותר. גדולי האישים הבריטיים, מוונסטון צ'רצ'יל ועד הארוול לסקי, מיורשי גלאדסטון האגדתי לפני שני דורות ועד לסופר המהולל אהלין ואו לפני כמה חדשים, פנו לבית-המשפט ודרשו סעד על פי חוק זה. צ'רצ'יל עצמו הרחיה סכומים ניכרים בשורה ארוכה של משפטים שדנו בפעולותיו הממי-טליות, בהם נפסקו לו נזיקים משניים.

רק הכשרון הבריטי המעשי יכול היה לגבש מוגה. כה מושלמת של שמירה על תחום הפרט והחיים האישיים מזה, ושל חופש-העתונות וחופש-הביקורת מזה. עיקרי חוק זה, הקיים גם בישראל:

● אסור להטיל רבב בחיים הפרטיים של אזרח, בין